

ענק בגודל שטחה (פי מאה מגודל ישראל), בולטת בגודל אוכלוסיתה המוסלמית (שמונה מיליון). ובעיקר: היא תהיה בעלת הצבא הערבי החזק ביותר בעולם.

לפי הערכה, מונה צבא השיחור האלגירי ברגע זה יותר מ-100 אלף חיילים מגויסים גיוס מלא, לובשי מדים ומוצבים ליחידות. הוא הוכיח את יכולתו בשדה הקרב, ככוח לוחם ממדרגה ראשונה, בשנים ארוכות של מלחמה בלתי פוסקת וחסרת רחמים, בה כבר ניספו כמה מאות אלפי אלגירים, התגבש צבא זה על מפקדיו וחיליו.

מלבד צה"ל, אין במרחב כולו כוח שישי-זה לצבא זה. הצבא המארוקאי חלש. הצבא הסוני אינו קיים. הצבא של רעים אינו זוכה לכבוד רב בעולם הערבי, אחרי פרשת סיני. הצבא העיראקי לא התגסה עדיין בי שום קרב רציני.

ככל שתימשך המלחמה, כן יתחזק ויתגבש צבא זה, וכן תגדל הסכנה הכרוכה בו לכוחות ערביים מתחרים. הוא יוכל להשיג תלט בקלות על כל אפריקה הצפונית.

מפקדי הצבא הזה הם עתה השליטים האמיתיים ברפובליקה האלגירית הלוהטת. ראש הממשלה בגולה, פרחת עכאס, אינו אלא נגיד אלגירי, דמות פופולארית ומתונה, אך חסרת השפעה כלפי פנים. חברי הממשלה, לעומת זאת, באו ברובם משורות המפקדים הלוהטים. הם אנשים קשי-עורף ומנוסים. אי אפשר שלא להתרשם מהם בפגישה אישית.

ובמיוחדים עומדים המפקדים בשדה. אישיותם של אלה תקבע את המשך ההתפתחות. מי הם אלופי המאבק?

הם לא באו משורות הבורגנות האלגירית הקטנה והחלשה, כי זו הודהתה בעיקרה עם השלטון הזה. הם באו משורות האיכרים. הם היו סמלים בצבא הצרפתי, ועלו לדרגות אלופים בצבא האלגירי — בדומה לדרך של אלופים רבים בצה"ל. מבחינה מעמדית וחברתית, אין שום דבר הקושר אותם אל המערב.

ככל שנמשך המאבק, כן נמשכת שכבה זו יותר ויותר אל הגוש הסובייטי. המפקדים זקוקים לנשק ולכסף. הליגה הערבית אינה יכולה לספק אותם במידה מספקת. טונים ומצרים הגישו עזרה, אך בממדים שאינם מספיקים להמשך המאבק בקנה מידה רחב. הנשק והכסף לקרבי ההכרעה יכולים לבוא רק ממקום אחד: הגוש הסובייטי.

זהו הסיט המדריך כיום את שנתם של גמאל עבד אל-נאצר, של חביב בורגיבה, של שארל דה-גול ושל ג'ון פוסטר דאלס. הוא מדריך גם את מנותחם של היסודות המתונים יותר במחנה האלגירי. לכן קיים לחץ כללי כמעט למען שלום מהיר, לפני שיקרה האסון. ולכן מתנהל המשא-ומתן הסודי באותה עיר אירופית בקצב מוגבר.

★ ★ ★

ברגע שירשג שלום זה, ישתנו המערכים הבינלאומיים תכלית שינוי. צרפת תשיע את מיטב מאמציה לפיוס העולם הערבי. כל מטרתה תהיה לקיים את ההשפעה הצרפתית שחישאר לפליטה במגר. בהשחאה לצורך שלט זה, יהיה משקלה של ישראל, המבודדת והמנותקת, קטן.

אין פירוש הדבר שצרפת תנטוש את ישראל לגמרי. תמיד יהיה כדאי לצרפתים לקיים קשר כלשהו עם תל-אביב, כדי להוכיח לערבים ולעולם שעוד יש לה אחיזה במרחב. וכי יש לה יכולת התימרון. אולם תהיה זאת מציאות רחוקה מאד מחלומותיהם הנעמיים וההלוותיים של שמעון פרס ושות'. צרפת לא תהיה בת-ברית במיבצעי-סיני עתידים, דה גול לא יעלה ברגל לשדה-בוקר (וגם לא יקבל, מן הסתם, את דויד בן-גוריון בארמון אליזה), שמעון פרס לא יהיה בר-בית אצל שריהחוף הצרפתי ונציג צרפת באו"ם לא ירים את קולו למען ישראל במועצת-הבטחון (כפי שלא עשה זאת גם בדיון על תקרית-החולה האחרונה).

במלים פשוטות: עוגן-ההצלה הצרפתי עומד להינתק מן הספינה הישראלית. הדבר יקרה בעתיד הקרוב, תוך שנה. ישראל תעמוד לבדה מול העולם הערבי. מה יהיה פרצופו?

מצרים: חזרה אל המערב

לפני ששה שבועות נודמן לי לשוחח עם השגריר של מדינת קומוניסטית מסוימת, באחת הבירות המערביות. שוחחנו על בעיות המרחב ועל פעילות ברית-המועצות בו. ממילא התגלגלה השיחה לגמאל עבד אל-נאצר. נדהמתי לשמע דבריו בן-שיחי. מימי לא שמעתי תיאור כה סרקסטי ומלא-כוז לגמאל עבד אל-נאצר, כפי ששמעתי אותו ערב מפי הנדיבאי הקומוניסטי. באותו רגע לא היה עדיין שום סימן לקרע בין המחנה הסובייטי ורעים.

תוכן דבריו של הדיפלומט היה: גמאל עבד אל-נאצר אינו מסוגל לפתור את הבעיות העיקריות של מולדתו. הוא עומד על עברי פי חת של פשיטת-רגל כלכלית. שום נצחונות פוליטיים חיצוניים אינם יכולים להעלים את הכשלון הפנימי היסודי הזה. הוא לא הצליח להשתלט אף על אחת ממדינות-הגוש העשירות. הוא יהיה זקוק לכסף. כסף זה יכול לבוא רק מן המערב. על כן יצטרך גמאל עבד אל-נאצר למכור את מצרים למערב. כאשר נאסר עבד אל-נאצר כמורסרסטי, עקבור כמה ימים, את נאומו המפורסם נגד הקומוניסטים, היה לפחות ישראלי אחד בלתי-מופתע.

★ ★ ★

לפני שבוע נפגשתי ברומא עם נציג מתחרתי מצרי. תיאורו היה כמעט זהה, אך מפורט יותר. היה זה תיאור של, אדם המכיר את התמונה מבפנים.

מעטות בעולם המדינות שמצבן הכלכלי כה מיואש כמו זה של מצרים. עיקר האוכלוסיה חי בדלות מסמרת-שעורות. במצוקה נצחית וחסרת-מוצא, בכפרים אשר לאורך הנילוס. העוני, הבורות, המחלות הם דיירי-קבע בכפרים אלה.

מדי שנה בשנה נוספות חצי מיליון נפשות חדשות לאוכלוסיה זו. לכן אין המצב הנורא נשאר אפילו כמו שהוא. הוא נעשה יותר נורא מדי ענה. כל עשר שנים מוכפל מספרם של העובדים החקלאיים חסרי-האדמה. גם הפלאחים שיש להם אדמה, מתקיימים ברובם במכרע על פחות מארבעה דונם למשפחה.

במצרים אין אדמה חדשה. הניסיון של כיבוש אדמה חדשה ב"מחוז השיחור" נכשל. הסכר הגבוה באסואן, אם יוקם, עשוי לפתוח לחקלאות אזורים חדשים. אולם הדבר יקרה, אם יקרה, בעוד 15 שנה. הריובי הסכר עד אז יבלע את כל הרוח האפשרי.

וזהו ביצה כלכלית, שאין מוצא ממנה, אלא בתיעוש אדיר ומוזר. המשטר של עבד אל-נאצר לא הוכיח יכולת לבצע תיעוש זה. הוא הקים כמה מפעלי-ראה יפים, שאין ללול בהם. אולם זוהי טיפה בים.

לכן זקוק עבד אל-נאצר לכסף — להרבה כסף. הוא לא יבוא מברית-המועצות. כי ההקצבות הרוסיות ניתנות בהזדירות, והן מושקעות רק במפעלים שיש להם תועלת ארוכת-טווח. אין בהן תועלת מידית להקלת המצוקה ולהטבת מצבו של המשטר.

מכאן הכורח המוחלט של גמאל עבד אל-נאצר לפנות מערבה. לא תהיה זאת תפנית מקרית, תמרון נוסף במישוק בין הגושים. הפעם תהיה זאת תפנית אמיתית. עבד אל-נאצר יעשה שלום עם המערב. המערב יקבל בשמחה את היד המושטת. עבד אל-נאצר, שהיה

בחורות ערביות אלה מסמלות את פני המרחב היום: לא ברור עדיין לאן פניהן מועדות. ברור רק כי כוח דינמי פועל מתחת לפני השטח כה-רגעש פעיל, הסמוי מן העין.

בעיניו רק אתמול שטן קומוניסטי, נראה לו כיום כגואל מפני הסכנה המתבשלת בעיראק. לאויביו הפנימיים של עבד אל-נאצר ישנו הסבר נוסף לתהליך זה. משטרו של סגן-האלוף בקאהיר מבוסס על הבורגנות המצרית. בורגנות זו היתה תמיד קוסמופוליטית, בע"ל תרבות צרפתית, להוטה אחרי רוחים קלים, מושחתת וקלת-דעת. גם אחרי הרחקת חלק מן היסודות היוניים, האיטלקיים והיהודיים משכבה זו, לא השתנה אופיה. היא רוצה בורם הון מבחוץ שיאפשר רוחים קלים וחיי מותרות — וזרם זה יכול לבוא רק מן המערב. כי ההון הבא מן הגוש הסובייטי אינו נדבק בידים. הוא מושקע במפעלים שאין לצפות כי יכניסו רוחים בזמן הקרוב. על כן דוחפת שכבה זו, מעוז כוחו היחיד של המשטר מחוץ לצבא, לקראת השלמה עם המערב.

★ ★ ★

הצד המפתיע בפרשה זו הוא קלות המעבר. במשך שנים היתה העתונות המצרית מלאה מאמרים וקאריקטורות אנטי-מערביות, שארסיותם השיטתית עלתה אף על אלה שבעתונות הסובייטית. אפשר היה לחשוב כי תעמולה זו השאירה מישקע של שינאה עזרת, שגם שית פופולארי ביותר לא יוכל להתגבר עליו בנקל. המציאות מוכיחה את ההיפך. המעבר בו-צע בלי קושי. הוא מוכיח באיזו מידה נשאר

העם המצרי בלתי-לאומי ובלתי-חדור בלהתעוררות הערבית, שש שנים אחרי המהפכה. מבחינה זו שונה האומה המצרית מכל שאר האומות הערביות. הדור הישן חונך ברוח מצרית, יותר מאשר ברוח ערבית. הבעיות של מצרים, האינטרסים של מצרים, ההיסטוריה של מצרים, תופסים אצלו מקום ראשון — מרחק רב לפני הבעיות, האינטרסים וההיסטוריה של המשפחה הערבית הכוללת. התלהבותו הערבית-הלאומית היא על פני השטח בלבד. (במשפט מוסגר: מכאן, אנב, אמונתם של כל המומחים הזרים, כי למצרים קל יותר מאשר לכל מדינה ערבית אחרת לכרות שלום עם ישראל, וכי הגורם הקרוב ביותר לכך במצרים הוא דחאק המנגנון הממשלתי המצרי.)

התוצאות המעשיות: עוד לפני חודש היה ברור, כי בימים הקרובים יתחדשו היחסים הדיפלומטיים בין בריטניה וצרפת לבין רעים. ההון המערבי יגיע למצרים בממדים נרחבים, מרכזי-הכובד של המאמץ הסובייטי במרחב יעבור מקאהיר לבגדאד. וגמאל עבד אל-נאצר לא יפריע לשלום בין צרפת ואלגיריה.

★ ★ ★

קשר עם זה אירעו בשבועות האחרונים מאורעות כמעט משעשעים. כאשר החליט דה-גול סופית שהגיעה השעה לשלום באלגיריה, שלח לקאהיר גנרל צרפתי מהימן, שנפגש עם גמאל עבד אל-נאצר וגילה לו את ההצעה הסודית של דה-גול (שאת פרטיה העיקריים הזכרתי לעיל). הוא שאל אם עבד אל-נאצר מוכן לקבלה בחיוב. במלים אחרות: אם יימנע מללחוץ על האלגירים בכיוון הסוף. תשובתו השקילה של השליט המצרי היתה: "לא אפריע למשא-ומתן בין אלגיריה וצרפת."

היה זה אור ירוק לדה-גול. כעבור זמן-מה הגיע לקאהיר ראש-הממשלה האיטלקי, אמינטורי פאנפאני. הביקור היה פוליטי מובהק. הוא היה רצוי לעבד אל-נאצר, כי כל ראש-ממשלה נוסף המתפלש בעפר רגליו, מוסיף לו פרסטיגיה. הוא היה רצוי לו גם כהפגנת הנכונות שלו להתפשר עם המערב. לפאנפאני עצמו היה הביקור דרוש מפני שעמדתו באיטליה רופפת ביותר, ועליו להוכיח כי יש לו מעמד פוליטי בינלאומי מכובד (בינתיים התיאש מכך, התפטר ממשרתו). מובן, כי בביקור מסוג זה לא היו נושאים נתונים לשיחה. מחוסר גושא אחר, החל פאנפאני לשוחח על בעית אלגיריה. לא היה לו שום מושג על השליחות הסודית של הגנרל הצרפתי (שגם כיום ידועה למדינאים מעטים בלבד בקאהיר ובפאריס), לכן שאל בתמימות, אם עבד אל-נאצר יקדם בברכה יוזמה צרפתית לשלום באלגיריה. המנהיג המצרי ענה בחיוב.

לפאנפאני היה נדמה, שיש לו בשורה בעלת חשיבות בינלאומית מכרעת. כשאך חזר לרומא, עלה על המסס הראשון ומיהר לפאריס, כדי לספר את הסיפור לגנרל דה-גול. הצרפתי הארוך הקשיב לדבריו בנימוס קריר. כשסיים האיטלקי את בשורתו, השיב לו דה-גול בסארקאזם חותך: "אני מודה לאדוני על הענין הרב שהוא מגלה בעניני צרפת."

★ ★ ★

גבי ישראל, הפשרה בין עבד אל-נאצר והמערב, תישא בחובה תוצאות מרחיקות-לכת. אז סוף 1954, אין המדיניות הישראלית הרשמית אלא ביטוי למצב-רוחו האיש של דויד בן-גוריון. ביגיי שונא את עבד אל-נאצר שונא אישית, כמעט פסית. שונא זו הדוית. עבד אל-נאצר, כמו כל ערבי לאומי במרחב, סבור כי ביגיי הוא משרת האימפריאליזם, שונא-ערבים, ממרחק-מלחמה, צבוע ואיש-כזבים, אויב מושבע וקיצוני לשיחור הערבים. הקרב הפך כמעט להתמודדות פרטית.

לכן היתה המדיניות הישראלית מבוססת על נסיון לנצל את איבת המערב לשליט המצרי. היא ביקשה להציע את עצמה למערב כבת-ברית נגד התפשטות הלאומנות הערבית בהנהגת עבד אל-נאצר. היא ניסתה לתאר את קאהיר כסוכנת הסובייטית, ואת עצמה כמיבצר האחרון של המערב במרחב.

מדיניות זו נכשלה לחלוטין. אמנם, היא יצרה ברית זמנית עם צרפת, על רקע המלחמה באלגיריה, והתקשרות רגעית עם בריטניה לפני מיבצע סיני. אך היא לא שיכנעה מעולם את משרד-החוץ האמריקאי.

עתה, עם הסתערות המערב על קאהיר, צפויה סכנה נוראה כי ישראל תישאר יושבת בין שני הכסאות. היא השניאה את עצמה על המחנה הלאומי הערבי, כדי להתקשר עם המערב. והיא הפכה לתקלה בדרכו של המערב להתפייסות עם עבד אל-נאצר. השלום בין חשיגנטון וקאהיר, כשלום בין פאריס ואלגיר, עשוי להיות על חשבון ישראל. האפשרות ההפוכה — השנת שלום בין מצרים וישראל בתיווך המערב, כחלק מן הסינור המערבי הכללי — אינו בא בחשבון כל עוד דויד בן-גוריון מדריך את מדיניות ישראל, למרות שיתכן כי מעולם לא היתה השעה כה כשרה לכך.

סוריה: ירידתה של אל-בעת

בתחילת האחרון הופיעה המפלגה הקומוניסטית הסורית במצע חדש, שדרש עצמאות רחבה לסוריה במסגרת האיחוד הערבי. היה זה סימפטום חשוב למוגה-אחרי החדש בחבל הצפוני של הרפובליקה הערבית המאוחדת.

האיחוד בין סוריה ומצרים בוצע בחפזון, ללא תיכנון ימחשבה רבה. עבד אל-נאצר לא רצה בו בצורה זו. האיחוד ניכפה עליו על-ידי המנהיגים הסוריים, ובעיקר על-ידי מפלגת התחיה ("אל-בעת"). הסוציאליסטית, שחששה מפני השתלטות מידית של הקומוניסטים. מפלגת אל-בעת של אכרס אל-חוראני, היא כיום הנושאת העיקרית של רעיון המדינה הערבית האורגאנית הגדולה. מן האוקיינוס האסלאמי עד התיקל. חוץ מזה היא אוסף של שאיפות סוציאליסטיות מבובלות. יש בה חוגים סוציאליסטיים אמיתיים, שמאליים-קיצוניים. ויש בה חוגים פאשיסטיים מובהקים, המשחקים בסיסמות סוציאליסטיות, כהיטלר בשעתו.